

אתר דעת - מכללת הרצוג

ד"ר מ. ברויאר

בדבריו האחרונים תבע הרב מלמד את פרפראות החכמה לספרדים והשאיך ברב טובו את הקנאות לאשכנזים. ובכן, צרתו קטנה מצרתי. במידה שהדבר ידוע לי, עדיין בעדות המזרח לא נראה אותו פער, אותו מרחק עצום, שהיה אפשרי ונתהווה פה ושם בעדה האשכנזית. כוונתי לפער בין הרב ובין קהלו. אם אינני טועה, הרי זו גדולתם וזה כבודם של אחינו מעדות המזרח, שעם כל תרומות הקשות והעזות, הנושבות דווקא מסביב לבתיהם הם, כשרבים מהם חסרי אונים יותר מאשר רבים מבין האשכנזים, הרי אלה ידעו יותר מאשר האשכנזים לשמור על כבוד הרב ועל מעמדו בקהל. אינני יכול, לצערי הגדול, לומר שהמצב שנתהווה בקהילות ישראל האשכנזיות בתחום היחסים בין הרב והקהל — נתהווה רק בדור הזה. ואיני יכול להצביע על תרופות מסורתיות ומקובלות, כפי שיכול היה לעשות זאת הרב מלמד.

זה כמה וכמה דורות הרב האשכנזי ברוב קהילות אשכנז אינו בוגר סמינר, או ישיבה שיש בה מפרפראות החכמה, או מוסד כלשהו אשר מתכוון להכשיר רבנים. נהפוך הוא :

רבים מרבנינו הם יוצאי ישיבות, אשר במפורש הסתייגו מהכשרת רבנים ואשר הצהירו השכם והערב באוזני תל-מידיהם: דעו לכם, תכליתכם אינה הרבנות! ואם אתם פורשים לרבנות, הרי יכול להיות שזאת ירידה בשבילכם. זה אינו ייעודכם!

עלינו לשאול: כלום נחוצה הכשרה ספציפית לרבנים שב-דורנו? האם אין די באותו אוצר עצום, באותן מידות, באותן גישות ובאותו ידע, שהישיבה מקנה לכל אלה העו-שים ימים ולילות, שנים רבות, בתוך כתליה? אין ספק שהיו ויהיו וישנם יחידי סגולה, אשר אין בידם אלא מה שלימדום רבותיהם בישיבות, והם מנהיגים דגולים וגדו-לים, אדירי הדור ומנהיגיו, גם בדורנו וגם ביום הזה. אלמלי דמסתפינא הייתי אומר, שאחת הצרות בחינוך הישיבתי היא — וזוהי צרה שהישיבה מקבלת על עצמה כעול כבד, אבל בשמחה ובחיוב נלהב היא מקבלת אותה — שכל יחיד ויחיד מבין בני הישיבה מכוונים אותו אל רמת יחידי הסגולה. אומרים לו: לא רב תהיה — גאון תהיה! הישיבה מחנכת את יחידי הסגולה, והם מנהיגים גדולים ודגולים. אבל יש רבים המגיעים לרבנות, והם אינם מיחידי הסגולה.

בואו ונבהיר לעצמנו את טיב מעמדו של הרב כאיש דברים אל קהל שומעיו. כשאדם מדבר אל זולתו צריך הוא לדעת שלושה דברים: הוא צריך לדעת על מה הוא מדבר; צריך הוא לדעת אל מי הוא מדבר; וצריך הוא לדעת עוד משהו, בייחוד אם הוא רב, צריך הוא לדעת גם מי עוד שומע את הדברים, מלבד זה שהוא מדבר אליו. אל מי נדרש הרב שלנו, שאנחנו דנים בו הערב, לדבר? דומה שיש להשיב על שאלה זאת בדרך שלילת דברים שאינם מן העניין. הרב

אינו נדרש לדבר אל יהודים, אשר להם דבר ומנהיג מש-
להם, יהיה הרב אשר יהיה. כוונתי לאותם יהודים אשר
מסתפקים לא במועט אלא ברוב טובה של רבם הגדול,
האדמו"ר לחסידים ואנשי מעשה, שרבים יושב היכן שהוא
יושב, אבל הוא רבם, ולא חשוב אם הם יושבים בירושלים
והוא יושב בניוירוק או להיפך, וודאי לא חשוב אם הם
יושבים בירושלים והוא יושב בבני ברק — אבל הוא מנ-
הינם, והוא מדבר אליהם, והוא מבין אותם והם מבינים
אותו.

בני ישיבות שבאותה שכונה, שבאותו בית כנסת, גם הם
אינם נזקקים לרוב אל אותו רב השכונה. גם להם מנהיג —
זה שלימד אותם, זה שחינך אותם ושעדיין משמש להם
מנהיג, דבר, מוכיח ומורה. גם הם אינם זקוקים במציאות
ימינו לרב של בית הכנסת, לרב של השכונה, לרב של העיר.
הרב שלהם הוא ראש ישיבה פלונית.

גם יהודים מן הצד השני, גם יהודים אשר שוללים מכל וכל
את תביעתו של הרב למנהיגות, גם הם אינם באים בחש-
בוני, שאני עושה עכשיו. גם הם אינם שומעים ואין לדבר
אליהם. סבורני שהם מעטים, וסבורני שמספרם וכוחם
בדרך כלל מוגזם ומופרז בהרבה במציאותנו. מכתב למערכת
"הארץ" עדיין אינו מייצג דעת קהל, ומודעה בעיתון כל-
שהו, אין פירושה שיש כאן חוג גדול שיש לו משקל. מכל
מקום, אותו יהודי, אשר אינו מוכן לקבל את הרב כמנהיג,
בשל תורתו, אשר שולל לא את האישיות של הרב אלא את
תורתו, עם יהודי זה אין שיח ושיג, בוודאי לא מעל דוכן
בית הכנסת. ייתכן מאד שאפשר לקיים שיחת רעים בביתו
ובבית הרב, בניסיון של קירוב לבבות, אבל לא בשעה שהרב
דורש ומדבר ומחפש נתיבות אל אוזניים קשובות.

ובכן, בחשבון חיסור זה נשאר לנו, נדמה לי, רוב רובו של בית ישראל. יהודים שאינם באים כל שבת לבית־הכנסת; יהודים שבאים כל שבת לבית־הכנסת, אבל הם התרחקו או רחוקים היו תמיד מאוהלי תורה, מעולמה של תורה; יהודים שמצוות אנשים מלומדת בידיהם, שיהדותם היא שיגרה, נותיות, סנטימנטליות — או מה שזה לא יהיה; יהודים שמשום מה לא ניתקו את עצמם, בהרבה או במעט, מיהדות אבותיהם — זהו רוב רובו של בית ישראל, שאלינו נדרש הרב לומר את דברו.

בשפתו של בית־ישראל־זה, נדרש הרב לדבר. ושפה אינה רק הרכב של אותיות ומלים. שפה היא ביטוי למחשבות. שפה היא הופעה תיצונית של תרבות. אם אין מינימום, והמינימום אינו קטן כל כך, של מצע תרבותי שרב וקהל שותפים בו כאחד; אם אין הרב יכול לנגן על אותו מיתר, אשר מוצא הד בלב הקהל, כל בית ישראל; אם אין הרב משדר על הגל, אשר המקלט של הקהל מכוון אליו — אזי מוטב שלא ידבר. משום שאז — וצריך פעם לומר את זה — הסכנה כל כך גדולה ואיומה, שרב זה, ובתום ליבו הוא מדבר, בשלימות נפשו ונשמתו הוא מדבר, ביראת שמים וברצון עז לקרב לבבות של עם ישראל לאביהם שבשמים, — אבל רב זה עלול, בעוונותינו הרבים, להיכשל בחילול השם. חילול השם לא קובע הרב, אלא קובע קהלו. החיוך שב־קהל, המחאה שבלב הקהל, ההסתייגות של הקהל — זה מה שקובע את חילול השם! ואני מדבר על קהל המחייב את תורתו של הרב, ולא על קהל שאנוס לדיבורו של הרב. זוהי חשיבותה של שפת הרב בימינו!

תאמרו שאין אדם רוכש שפה אלא בדרכים של לימוד תיכוני וגבוה. מי שסבור שאין אדם רוכש את תרבותו של

בית ישראל היום לפי מידת אותו מינימום שבלעדיו לא תהיה לו שפה אל ליבו, אלא על-ידי ביקור באוניברסיטה, הרי שלא יסטה מן ההיגיון אם יביע את דעתו שעל מי שמתכוון להיות רב להמון בית ישראל לבקר באוניברסיטה. ורבותי, אני יודע מה שכתב רבן של כל ישראל, רבי חיים עוזר גרודזנסקי זצ"ל, לרב מברלין שחשב לפתוח סמינר לרבנים בארץ-ישראל. אני יודע את תוכן המכתב, אבל אני יודע אם בשם המכתב הזה יכול אדם להתערב בוויכוח על הכשרת רבנים במדינת ישראל בשנת תשכ"ח. אינני יודע. אינני רב. אינני פוסק. אני שואל לפני רבותי. אינני מסכים שבויכוח זה, כששני הצדדים חייבים לענות על עניין שבלב ונפש עם ישראל הוא, יוציא צד אחד מכתב מן הכיס ויאמר: זהו, ואין יותר. מפני ששלושים ושש שנים של שואה, של מדינה ושל מלחמת ששת הימים חוצצים בין המכתב הזה ובינינו...

נודמנתי לפני כמה שבועות לישיבה בחוג מסוים, בה דנו על אותה שאלה בדבר הצורך של פתיחת מכון להכשרת רבנים. אמרתי ששני תנאים אני רואה בדבר, והאחד, שבלעדיו לא קם סמינר לרבנים חרדים בחו"ל ולא הצליח, ולא מצליח עד היום הזה, הוא שמייסדו וראשו של מכון זה יהיה אישיות דגולה בעולם התורה והמדע. אם זוהי אוטופיה בתנאי ימינו — אז הסמינר הוא אוטופיה. אני בעד מכון להכשרת מנהיגים, אשר יקרבו את בית ישראל לתורה ולאביהם שבשמים. אבל אינני מוכן לתת את ידי למכון אשר לא אחד הגדולים של הדור, גדול בתורה וגדול במדע, יעמוד בראשו, אישיות כדמותו של ר' עזריאל הילדסהיימר זצ"ל. אם אחר יעשה זאת — לא יצליח ואולי יהרוס.

ועוד מלים אחדות על שאלת הרבנות כפרופסיה או כייעוד. דובר כאן הערב על מקצוע הדיינות, המעניק שכר וכבוד, ושבני הישיבות נמשכים אליו. אני תמה אם תופעה זו חיובית כולה. האם יוקרת הדיינות עולה עם הביטחון החומרי שהיא מבטיחה לעוסקים בה? האם נעלה את כבוד הרבנות עלידי עשיית משרת הרב לפרנסה טובה? עובדה הסטורית היא, שגדולי הרבנים, שאנחנו לומדים את ספריהם, לא נבחרו למשרותיהם לכל ימי חייהם אלא שימשו בשש־שבע־שמונה קהילות בזו אחר זו, והיה תהליך של בחירה קשה — אבל כבוד הרבנות ומעמדה בעם לא היו בגדר בעיה. אינני יודע מה היה טוב יותר לכבוד התורה, ומה היה טוב יותר לדמות הרב כמנהיג הנבחר ע"י הקהל והשומר על חירותו ועל איתנותו, האישית והמוסדית.

דבר אחד ברור: משרות רבנות אחדות, ואולי רבות, פנויות ברגע הזה בישראל ובעולם. לרבנות אין נהירה. הדואגים את דאגת הכשרת המנהיגות הדתית חייבים לדון בשאלה הזאת: מדוע אין בני הישיבות נמשכים אל הרבנות? מה יש לעשות כדי לעשות את הרבנות לאתגר בעיני הנוער? אם לא נדון בשאלה הזאת, ואם לא ננסה לתת על השאלה הזאת תשובה, לא עשינו כלום. כי אפילו נפתח סמינרים — הם יהיו ריקים מטובי הנוער.

כמובן יש בתקופתנו מקצועות רבים, שאין הנוער נוהר אחריהם. ההוראה היא אחד מהם. מי רוצה להיות מורה? מי רוצה להיות מלמד תינוקות? אגלה לכם "סוד", רבותי: מעולם לא נהרו טובי הנוער היהודי אחרי מקצוע המלמד־דות. אבל היה זמן, כשהרבנות, מלאכת הרבנות, הדאגה ללב בית ישראל, הנהגת בית ישראל לתורה ולקב"ה, חיפוש

נתיבות אל לב בית-ישראל ואל אוזנו — מלאכה זו היתה פעם מכובדת, היתה פעם מבוקשת, והיה בה פעם משום אתגר לצעיר השואל את עצמו: מה תפקידי בחיים? והיה מי שענה: אני אתן את חיי לאתגר הזה, לייעוד הזה. רק אם תצליח הציבוריות הדתית בארץ להחזיר לרבנות משהו מן הייעוד הזה שבה, אז אולי נוכל לזכות שוב לקהילות רבות — כי בודדות יש גם היום — ולרבנים רבים, אשר עליהם אפשר לומר, לאחר אריכות ימים ושנים: "ויבכו אותם כל בית ישראל".